

perficie litteræ, altior in typis allegoriæ, moribus instruentis utilis, lucida in exemplis exhibendis, ut docet S. Gregorius Proœmio in lib. Regum. S. P. Aug., lib. XXII cont. Faust., cap. 24, 4 dicit, *totum illud regnum gentis Hebræorum magnum quemdam, quia et Magni cujusdam (scilicet Christi) fuisse prophetam.*

Quod primum librum Regum scripserit Samuel

PARS NONA.

CAPUT PRIMUM.

Ad preces et votum Annæ sterilis, ex Elcana patre nascitur Samuel; quem ablactatum mater offert Domino per Heli pontificem.

QUÆSTIO PRIMA. — EX QUÀ URBE ET TRIBU ORIGINEM DUCAT ELCANA PATER SAMUELIS.

Vers. 1: *Fuit vir unus de Ramathaim-Sophim*: sic appellata est urbs ex qua natales duxit Elcana pater Samuelis: cujus nominis triplex significatio affertur.

1. Teste Lyrano, Hebræi sic exponunt: *De Ramathaim-Sophim*; id est De excelsis respicientibus, quia, inquit, sunt ibi duo montes mutuo se respicientes. Unde translatio hebraica Pagnini, edita per Ariam Montanum, in interpretatione marginali habet: *De duobus excelsis spectantibus.*

2. Aliter exponunt alii: *De Ramathaim-Sophim*, id est: De excelsis respicientium, vel speculantium: quia *Sophim*, quod est pluralis numeri, indifferenter accipi potest pro quolibet casu, eo quod nomina hebraica sint indeclinabilia, ait Lyranus. Hinc Vatablus et Cajetanus putant quod urbs Ramatha sive Ramathaim cognominata fuerit *Sophim* sive speculantium, eo quod in ea, utpote in loco eminenti situata, essent turres speculares, in quibus totius regionis excubiæ agebantur.

3. Secundum alios dicitur: *Excelsa speculantium*, quia ibi habitabant viri in lege studiosi: sic ut Ramatha cognominata sit quasi urbs speculatorum, id est contemplativorum, quod in ea, quasi in academia, residerent prophete, virique sacrarum litterarum amantes, qui turbas hominum fugientes, in montibus et locis solitariis Deo vacabant, ut postea fecerunt Elias et Eliseus. Hinc Chaldaica versio habet: *Et fuit vir unus de Ramatha ex discipulis prophetarum.*

Additur autem *Sophim*: *De monte Ephraim*, eo quod Elcana non quidem genere, sed habitatione esset Ephratæus: siquidem in civitate Rama, sita in tribu Ephraim, natus erat et educatus.

Quod vero ex tribu Levi, et non ex tribu Ephraim, originem ducant Samuel et pater ejus Elcana, communiter probant interpretes ex lib. I Paralip. cap. VI, 33, ubi Samuel dicitur de filiis seu posteris Caath, qui fuit filius Levi.

Patet etiam ex S. P. Aug. lib. XVII de Civ. Dei cap. 5, ubi expressis verbis dicit, *quod non esset de alia tribu Samuel, quam quæ constituta fuerat a Domino, ut serviret altari.* Sola autem tribus levitica deputata erat ministerio altaris; ut patet ex cap. III lib. Num., 41.

usque ad mortem suam (quæ refertur lib. I, cap. XXV) censent S. Gregor., Theodor., Procopius et alii passim. Mortem vero Samuelis et gesta post eam, usque ad finem libri secundi, scripsisse putatur David, aut potius Nathan et Gad prophete, qui ejus erant veluti secretarii. Duos posteriores libros, ex priscis singulorum regum Annalibus, a Jeremia scriptos esse, arbitrantur Isidorus, Procopius, et alii.

Nec mirum quod Samuel natus sit in Rama, quæ sita erat in tribu Ephraim; quia tribus levitica in divisione terræ promissionis non acceperat sortem propriam, sicut reliquæ tribus, sed per eas dispersa erat, tum ut populum erudiret in iis quæ cultum Dei concernebant; tum ut non ab una vel altera tribu, sed ab omnibus sustentarentur qui rebus divinis specialiter erant mancipati; tum propter alias rationes, quas assignat Lyranus in cap. XXI lib. Josue.

QUÆSTIO II. — CUR MATER SAMUELIS VOVERIT SESE EUM DOMINO DATURAM, CUM IPSO JURE EI DEBERETUR.

Vers. 3: *Et ascendebat vir ille de civitate sua statutis diebus*: id est, tribus anni temporibus, a lege constitutis, Deut. XVI, 16: scilicet in solemnitate Azymorum, hoc est in Paschate, in solemnitate Hebdomadarum, seu Pentecostes, et in solemnitate Tabernaculorum, quæ etiam dicebatur *Scenopegia*. Ascendit autem Elcana ut adoraret et sacrificaret Domino exercituum in Silo: quia ibi erant tabernaculum, et altare, item area donec hæc capta fuit a Philistæis, infra, cap. IV.

Sophim: *Deditque Phenennæ uxori suæ, et cunctis filiis ejus, et filiabus partes*, carniū scilicet Deo sacrificatarum; de victimis enim pacificis, coram tabernaculo, cum suis epulabatur offerens.

Sophim: *Annæ autem dedit partem unam tristis*. Anna erat uxor ejus primaria, sed sterilis et sine liberis, quam quia diligebat, de sterilitate ejus magis tristabatur.

Sophim: *Cum esset Anna amaro animo, oravit ad Dominum, fletus largiter*, *Sophim*: *et votum vovit dicens: Domine exercituum, si respiciens videris afflictionem famulæ tuæ... dederisque servæ tuæ sexum virilem, dabo eum Domino omnibus diebus vitæ ejus*. Quæri potest cur voveat se cum daturam Domino ejusque ministerio mancipaturam, cum ipso jure Domini esset tanquam levita, nam tota levitica tribus Domino erat consecrata ad usum sanctuarii.

Resp. cum Menochio, quod levitæ ante trigesimum ætatis annum non cogebantur sese applicare ministerio tabernaculi, et anno quinquagesimo a servitio sancto vacationem acciperent (ut statuitur Num. IV, 3); Anna vero hoc voto suo nascituram prolem perpetuo addicere ministerio tabernaculi, id est a primis pueritiæ annis.

Addit Estius quod licet omnes levitæ essent Deo consecrati, non tamen omnes debuerint nec potuerint actu servire in tabernaculo: multi enim de tribu levitica habitabant dispersi per omnes tribus, in quibus

et separatas habebant urbes et suburbana, ut patet ex cap. XXI lib. Josue. At vero Samuel hic a matre actuali ministerio sanctuarii addictus est, idque per totam vitam. Unde et S. P. Aug. in psal. XCVIII ita scribit: *Samuel quid fecit infans, ad templum datus? Omnes ætates suas inter sancta sacramenta Dei peregit, ab ineunte ætate famulus Dei.*

Obj. I. Non videtur id verum esse, quia dum Samuel judiciaria potestate præpellebat, non mansit in ministerio tabernaculi, imo nec habitavit in Silo (ubi erat sanctuarium), quia, ut dicitur infra, cap. VII, 47, *in Ramatha erat domus ejus, et ibi judicabat Israel.*

R. quod eodem versu addatur: *Ædificavit etiam ibi altare Domino*. Unde quamvis judiciaria potestate et munere fungeretur; non destitit tamen ministrare Domino quantum judicis officium permittebat.

Addi posset quod ubi a Deo ad munus judicis totius populi israelitici vocabatur, prudenter existimare potuerit, secum a Deo dispensatum esse, ne ita assidue in tabernaculo ministraret.

Obj. II. Votum illud, quo Samuel, utpote primogenitus, Deo dandus promittebatur, videtur adversari legi Levit. XXVII, 26, ubi dicitur: *Primogenita quæ ad Dominum pertinent, nemo sanctificare poterit et vovere.*

R. Ibi sermo non est de hominibus, sed de pecoribus mundis; hæc enim non poterant redimi aut voto sanctificari, quia Domino immolanda erant ratione primogenituræ, ut patet Numer. XVIII, 17. Porro quod loco objecto tantum sermo sit de pecoribus mundis, patet ex eo quod ibidem addatur: *Sive bos, sive ovis fuerit, Domini sunt.*

CAPUT II.

Ob natum Samuelem animo gestiens Anna Deo hymnum concinit. Reprehenditur Heli pontifex propter scelera filiorum, nimiamque ipsius in illos conniventiam; eique filiorum clades et supremi sacerdotii amissio prædicitur.

QUÆSTIO PRIMA. — AN CANTICUM ANNÆ COMPLECTATUR VATICINIUM DE ECCLESIE FŒCUNDITATE.

Dux fuerunt Annæ (in Scripturis) honorabiliter nominatæ, inquit S. P. Aug., epist. 121, cap. 17, *una conjugata, quæ sanctum Samuelem peperit; alia vidua, quæ Sanctum sanctorum (id est Christum) cum adhuc infans esset, agnovit.* Prior illa in gratiarum actionem hic cecinit Deo dicens:

Vers. 1: *Exultavit cor meum in Domino* (a quo beneficium susceptæ prolis agnosco), *et exaltatum est cornu meum in Deo meo.* Idem metaphorice hic significatur per cornu, quod gloria et fortitudo; utriusque enim symbolum est cornu: siquidem boves, servi, et rhinoceros suum habent in cornibus robur, decus et gloriam. Exaltatur ergo cornu, cum decus alicujus, potentia, aut gloria accipit incrementum.

Canticum hoc manifestam continet de Ecclesia prophetiam, ut fuse demonstrat S. P. Aug., lib. XVII de Civ. Dei, cap. 4: *Dicat ergo Ecclesia Christi, civitas Regis magni, gratia plena, prole fœcunda: dicat quod tanto ante de se prophetatum per os hujus piæ matris agnoscit:*

Confirmatum est cor meum etc. ait S. P. loco citato.

Sophim: *Non est sanctus ut est Dominus*: quia ipse est Sanctus per essentiam, alii autem per participationem. *Tanquam Sanctus et Sanctificans*, ait Aug. ibidem, *non est sanctus præter te, quia nemo fit nisi abs te.* Et hoc modo intelligendum est quod sequitur: *Non est fortis sicut Deus noster.*

Sophim: *Nolite multiplicare loqui sublimia gloriantes.* Scilicet: Tu, o Phenenna, tuique filii et cognati, qui, me contemntes, de vestra felicitate et fœcunditate superbe gloriati estis; cum propterea humiliores et gratiores Deo esse debuissetis.

Quia Deus scientiarum Dominus est. Recte S. P. loco citato: *Est Deus scientiarum*, inquit, *atque ideo et arbiter conscientiarum.*

Sophim: *Arcus fortium superatus est.* Per arcum hic designatur generatim omne id in quo quis præsidium suum constituit, sicut Phenenna constituebat in fœcunditate.

Sophim: *Donec sterilis peperit plurimos*: unum Samuelem, qui multorum sit instar, ait Menochius. In hebraico, et apud LXX habetur: *Peperit septem*: qua occasione Hebræi tradunt, quod nato Samuele mortuus quoque fuerit primogenitus Phenennæ, ac denique alii ejus filii usque ad septem: atque ita intelligendum esse quod subjungitur: *Et quæ multos habebat filios infirmata est*; dum scilicet ad singulos Annæ partus, Phenennæ filii morerentur.

Sed hoc rabbinicam fabulam redolet: siquidem *Sophim*: *21* tantum quinque numerantur Annæ liberi. Itaque non incongrue in hebræo et græco *septem* positum esse pro *multis*, arbitratur Estius: numerus enim septenarius est symbolum multitudinis. Unde A Lapide dicit quod Anna ad litteram pepererit septem, id est multos; quodque illa instinctu Spiritus S. prophetaverit de filiis, quos paritura erat.

Verumtamen S. P. Aug. loco supra citato urget, id propheticæ de Ecclesiæ fœcunditate prædictum, quasi in Anna id verificari non posset, dum ita scribit: *Quid ergo sibi vult, quod ait: Arcum potentium fecit infirmum, etc... quia sterilis peperit septem, et multa in filiis infirmata est? Unicum habebat, quando ista dicebat, sed nec postea septem peperit.*

Hinc quibusdam interpositis, pergit S. Doctor: *Hic totum quod prophetabatur eluxit agnoscentibus numerum septenarium, quo est universæ Ecclesiæ significata perfectio. Propter quod et Joannes apostolus ad septem scribit Ecclesias, eo modo se ostendens ad unius plenitudinem scribere... Sterilis erat in omnibus gentibus Dei civitas, [id est Ecclesia] antequam iste fœtus [scilicet Christus] per quem eam fœcundam factam cernimus, oriretur. Cernimus etiam, quæ multa in filiis erat, nunc infirmatam Hierusalem terrenam: quoniam quicumque filii liberæ in ea erant, virtus erant ejus. Nunc vero ibi quoniam littera est, et spiritus non est, amissa virtute infirmata est.*

QUÆSTIO II. — QUENAM FUERINT PECCATA FILIORUM HELI PONTIFICIS, OB QUÆ A DEO PUNITI SUNT.

Enormia filiorum Heli scelera exhibet Scriptura,

tum ut causam insinuet cur a familia ejus translata sit pontificia dignitas; tum ut ex opposito exhibeat, et magis elucescere faciat sanctitatem Samuelis, qui inter tam improbos educatus, vitæ tamen sanctimonia et morum integritate præfulsit.

ÿ. 12: Porro filii Heli (Ophni et Phinees) filii Belial: id est impii, absque jugo divinæ legis. Versio LXX vocat pestilentes; translatio chaldaica improbos appellat. Nescientes Dominum: id est non parentes, sive non obediens Domino, uti solent illi qui superiorem non agnoscunt.

ÿ. 17: Retrahebant homines a sacrificio Domini. Versio hebraica Pagnini et Arizæ habet: Quia contemnebant viri sacrificium Domini. Similiter Paraphrasis chaldaica vertit: Spreverunt viri oblationes Domini; ut sensus sit: Despectui habebant homines et abominabantur sacrificium Domini, videntes illam irreligiosam avaritiam, et gulam sacerdotum, in rapina victimarum, ut habetur a ÿ. 12 usque ad 18. Hinc et Biblia Regia legunt: Quia detrahebant homines sacrificio Domini.

De filiis Heli addit insuper Scriptura sacra ÿ. 22: Dormiebant cum mulieribus quæ, consecratæ Deo, observabant ad ostium tabernaculi. Id est, quæ ad ostium tabernaculi expectabant dicta et imperia sacerdotum, ut nempe scirent quid ipsis agendum foret. Erant enim quædam piæ femine, virgines aut viduæ tabernaculo deservientes, texendis sacris vestibus, abluendis, sarciendis, aliisque hujusmodi ministeriis, quæ muliebrem artem et industriam requirunt, additæ; uti observavimus Q. I in cap. XXVII Levit. Cum his ergo mulieribus filii Heli turpem consuetudinem habebant, seu luxuriose vivebant.

ÿ. 23: Et dixit eis (Heli): Quare facitis res hujusmodi, quas ego audio, res pessimas, ab omni populo?

ÿ. 24: Nolite, filii mei, etc. S. Hieron., lib. I contra Pelagianos, cap. 8, de Heli dicit: Corripuit filios, et punitus est; quia non corripere sed abjicere debuit. Sunt qui eum redarguunt, quia non satis acriter, nec satis crebro eos objurgavit.

ÿ. 25: Si peccaverit vir in virum, placari ei potest Deus: si autem in Dominum peccaverit vir, quis orabit pro eo? Non est sensus quod illud peccatum sit simpliciter irremissibile, ut volebant Novatiani, sed quod difficulter remittatur. Enimvero gravitas peccatorum ab objecto æstimatur; et proinde cæteris paribus graviora sunt peccata quæ in Deum directe committuntur quam quæ indirecte tantum, per hoc quod ledatur proximus. Unde blasphemia gravior est quam contumelia in hominem. Filii autem Heli in Deum peccabant, quia circa divina sacrificia et cultum Dei delinquebant; quod est irreligiositatis peccatum.

Heli itaque filios suos inreperando, hæc verba usurpans idem fecit ac si dixisset: Si quis contra Deum peccaverit, eo præsertim modo quo vos peccatis, profanando tabernaculum meretriciis sordibus, conculcando sacrificia legesque divinas, tollendo e medio omnia præsidia quibus ex institutione divina

peccatoribus venia et misericordia obtineri solet, quis orabit pro eo? et consequenter quis orabit pro vobis talia facientibus? Id est, quis subministrabit aliud sacrificium, aut orationem solemnem, quæ vobis reconcilietur Deus, et a peccatis expiæmini?

Et non audierunt vocem patris. Hinc patet eorum contumacia et obstinatio in peccatis.

QUESTIO III. — QUIS INTELLIGATUR PER SACERDOTE FIDELIEM, QUEM DEUM SESE SUSCITATURUM POLLICETUR.

Cum Deus per prophetam prædixisset Heli excidium domus, et calamitatem capiti ejus imminem, addit ÿ. 35: Et suscitabo mihi sacerdotem fidelem, qui juxta cor meum et animam meam faciet, et edificabo ei domum fidelem, et ambulabit coram Christo meo cunctis diebus. Præcipua hujus loci difficultas est, quis hoc loco sacerdotis fidelis nomine intelligatur.

Prima expositio Christum Dominum hic designari arbitratur, qui nobilissimam sacerdotii translationem fecit a Synagoga in Ecclesiam, cum vetus sacerdotium destruxit, et novum condidit. Ita D. Cyprianus lib. I adversus Judæos, Eusebius Casarensis lib. IV Demost. evang. cap. 26, 4, Rabanus in cap. XXXIII Jeremiæ, D. Gregorius, Procopius et alii.

Hinc S. P. Aug., lib. XVII de Civ. Dei, cap. 5, ait: Non est, ut dicatur ista prophetia, ubi sacerdotii veteris tanta manifestatione præmuniatur mutatio est, in Samuele fuisse completa... ac per hoc in ea quoque gesta, eadem mutatio, quæ per Christum Jesum futura fuerat, adumbrata est. Et quibusdam interpositis, pergit S. Doctor: Quæ sequuntur, de Christo Jesu Novi Testamenti vero sacerdote dicuntur: Et suscitabo mihi sacerdotem fidelem, qui omnia, quæ in corde meo et quæ in anima mea sunt, faciat: et edificabo ei domum fidelem. Ipsa est æterna et suprema Hierusalem.

Hæc prima expositio de Christo vera est, saltem in sensu mystico: in sensu autem literali proxime per sacerdotem fidelem hic intelligi videtur ille qui transtulit summum sacerdotium de domo Heli, qui erat ex familia Ithamar, ad domum Phinees, qui erat e familia Eleazari, et cui primum a Deo promissum fuerat.

Dices cum Francisco Mendoza in cap. II lib. I Reg., Num. XXXV: Illud quod sequitur, et ambulabit coram Christo meo, nullo modo quadrat in Christum Dominum: quis est enim iste Christus ante quem dicitur ambulaturus? Ipsene an alius? Ante se non poterat, ante alium non congruebat.

R. quod hoc argumentum præoccupaverit, et primum solverit Aug. loco cit. dicens: Quod ait, CORAM CHRISTO MEO TRANSIBIT, de ipsa domo utique intelligendum est, non de illo Sacerdote, qui est Christus ipse Mediator atque Salvator. Domus ergo ejus coram illo transibit.

Secunda expositio per sacerdotem fidelem sensu literali hic intelligit Sadoc pontificem. Hanc opinionem sequuntur Tirinus, Lyranus, A Lapide et plurimi alii interpretes. Fundamenta hujus opinionis sunt sequentia:

1. Sacerdos de quo hic agitur ad litteram, ille est qui posteros Heli a summo sacerdotio exclusit, et pontificiam dignitatem ad domum Phinees revocavit: sed hic non videtur fuisse alius quam Sadoc; nam, III Reg. II, 35, dicitur de Salomone: Sadoc sacerdotem posuit pro Abiathar, qui Abiathar erat ex nepotibus Heli.

2. Quia hic fuit Sacerdos fidelis, tum erga cultum divinum, tum erga Salomonem: nam Abiathar de posteris Heli Adoniam, Salomonis fratrem tumultuantem, et regnum præripere molientem adjuvabat: at vero Sadoc a Salomone non recedebat, ejusque partes fideliter tuebatur. III Reg. 1, 7 et 8.

3. Quia de Sadoc verificatur quod Deus ei edificaverit domum seu familiam fidelem: nam sacerdotibus de stirpe Heli brevi tempore consumptis, Sadoc de stirpe Eleazari cum suis posteris reliquo tempore Legis veteris in sacerdotio firmus permansit. Vide quæ dicta sunt Q. II in cap. XXV lib. Numerorum.

QUESTIO IV. — AN PER SACERDOTE FIDELIEM QUOQUE INTELLIGI POSSIT SAMUEL.

Quamvis sententia proxime relata, plausibilibus argumentis nixa videatur, et tanquam verior ac facilius passim recipiatur, negari tamen non potest quin S. P. Aug. per sacerdotem fidelem intellexerit Samuelem, siquidem, lib. XVII de Civ. Dei, cap. 4 ita scribit: Heli sacerdote reprobo, substitutus est in Dei ministerium Samuel, simul officio functus sacerdotis et judicis.

Quod vero non de quocumque, sed de supremo sacerdotio loquatur Aug., patet, quia in psal. XCVIII dicit: Factus est Samuel sacerdos magnus, sacerdos sanctus illo tempore.

Nec dici potest quod appellet magnum vitæ splendore, quia lib. II Retract. cap. 55 dicit: Samuel summo sacerdoti Heli successit; cum ipse sacerdotis filius non esset. Et lib. XII cont. Faustum cap. 53 asserit commutatum sacerdotium in Samuelem reprobo Heli, et commutatum regnum in David reprobo Saule. Ergo sicut dignitas regia transit a Saule in Davidem, ita, juxta Aug., pontificia ab Heli in Samuelem.

Pro hac opinione, quæ per sacerdotem fidelem, quem Deus hic se suscitaturum promittit, intelligit Samuelem, A Lapide citat S. Gregorium, Eucherium, Angelomum, et S. Ignatium Martyrem, epist. ad Magnesianos dicentem: Saul privatur honore regio, non expectans summum sacerdotem Samuelem.

Fundamentum aliquod, si non omnino evidens, saltem plausibile potest hæc opinio desumere ex eo quod Samuel cap. VII, 9, dicatur sacrificasse et orasse pro populo; deinde Saulem unxisse in regem, et post eum Davidem: hæc enim videntur fuisse munia pontificis.

Obj. I. S. P. Aug. ideo docuit Samuelem fuisse summum sacerdotem, quia putavit eum ortum esse ex posteris Aaron. Atqui tamen in hoc puncto non possumus ei adherere, eo quod nimirum ex lib. I Paralip. cap. VI, 35, constet Samuelem ex Levi per

Caath et Isaar, non vero per Amram et Aaron descendere; ergo etiam non videtur Augustino adhaerendum in eo quod dixerit Samuelem fuisse summum sacerdotem.

Prob. maj. ex lib. II Retract. cap. 55, ubi dicit, Samuelem fuisse ex filiis, id est ex posteris Aaron. Item postquam, lib. XVII de Civ. Dei, cap. 5, de Samuele dixisset: Non erat de filiis Aaron, id retractat lib. II Retract. cap. 45: Dicendum, inquit, potius fuit: Non erat filius sacerdotis.

R. Neg. maj. Nam etiam citato libro de Civ. Dei docuit, Samuelem fuisse summum sacerdotem, ut ex supra dictis liquet; et tamen ibidem admisit quod non esset de posteris Aaron: ergo verum non est quod ideo præcise asseruerit Samuelem fuisse summum sacerdotem quia putavit eum ortum esse ex posteris Aaron.

Quod vero S. Doctor in lib. II Retract. asseruerit Samuelem fuisse ex posteris Aaron, id inde ortum est, quod verisimiliter incidit in aliquem codicem mendosum, qui Samuelis genealogiam ex Levi per Amram et Aaron deducebat. Etenim quod eo tempore, quo scripsit libros Retractionum, simili codice usus fuerit, satis liquet ex eo quod verbis illis: Dicendum potius fuit, etc., subjiciat, et pro ratione sui asserti addat sequentia: Nam in filiis Aaron REPERTUR PATER SAMUELIS, sed sacerdos non fuit. Ergo satis clarum videtur quod S. Aug. habuerit aliquem codicem mendosum, qui Samuelis genealogiam ex Levi per Amram et Aaron deducebat.

Nego igitur conseq. ac dico, quod sicuti ex eo quod Samuel ordine nativitatis tantum esset levita, non sequatur eum non fuisse sacerdotem: ita pariter inde non concludatur illum non fuisse pontificem.

Obj. II. Scriptura nullibi Samuelem vocat sacerdotem: imo psalm. XCVIII extra ordinem sacerdotum ponitur, dum dicitur: Moyses et Aaron in sacerdotibus ejus, et Samuel inter eos qui invocant nomen ejus. Item in serie pontificum, quam Josephus et alii texerunt, non ponitur Samuel; ergo, etc.

R. quod sicuti Tirinus, A Lapide, Sanctius aliique interpretes dicunt, eum fuisse sacerdotem ex speciali Dei indulto et dispensatione: ita pariter dici possit quod ex speciali Dei assignatione absque unctione visibili, tanquam extraordinarius pontifex fuerit deputatus: sicut de Moyse, qui fratrem suum in pontificem consecravit, sustineri solet.

Hinc S. Hieron., epist. 125 ad Damasum q. 3, dicit: Samuel propheta communeratus Moysi in sacerdotio. Porro Josephus et alii recensent seriem pontificum, qui vocatione et consecratione ordinaria eam dignitatem consecuti sunt: ac proinde inde nihil sequitur contra hanc opinionem.

Inst. Tempore Samuelis pontifex erat Achias abnepos Heli, ut patet infra, cap. XIV, 3.

R. quod sicut pontificatus extraordinarius Moysis non fuit incompatibilis cum summo sacerdotio Aaronis, ita simili ter pontificatus Samuelis non fuit incompatibilis cum summo sacerdotio Achiae.

Obj. III. Hieron., lib. I contra Jovinian. cap. 15 dicit: *Samuel Levita, non sacerdos, non pontifex suus*. Ibidemque ex genealogia Samuelis ostendit, eum non fuisse sacerdotem.

R. inde tantum sequi quod jure ordinario seu natiuitatis non fuerit sacerdos: nam quod jure extraordinario, saltem sacerdos fuerit, omnes admittere debent: et id etiam omnino evidens est ex verbis S. Hieron. supra ex epist. ad Damas. citatis.

Obj. IV. Quo tempore sacerdotio et vita defunctus est Heli, nondum sacerdotalem aetatem, id est 50 annos, habebat Samuel; ergo non est verisimile, tantum pondus aetati, nondum satis firmata, et ingenio, quod non videbatur esse satis maturum, insedis.

R. etiam dato seu supposito quod Samuel eo tempore nondum haberet 50 annos, inde nihil sequi: nam si nondum habebat aetatem idoneam sacerdotali ministerio, id etiam Deus supplere voluit in tanto viro, cujus animum coelesti quodam lumine illustraverat, et magnarum rerum cognitione compleverat: quod sane populo ignotum non erat, qui multimoda experientia didicerat Samuelem esse Deo familiarem, et non tam suo, quam divino gubernari consilio.

Obj. V. Samueli convenire non potest quod hic additur in textu: *Et aedificabo ei domum fidelem*. Quae enim potuit esse fidelitas domus Samuelis, ut notat Beda, cujus filii declinasse post avaritiam, nec ambulasse in viis patris referuntur, infra cap. VIII.

R. nec ex hoc argumento aliquid sequi contra hanc sententiam: nam cum hic per sacerdotem fidelem non solus Samuel, sed etiam Sadoc intelligendus sit: potuit illud primum, *suscitabo mihi sacerdotem fidelem*, esse dictum de utroque; et illud secundum, *aedificabo*, etc., esse intelligendum de solo Sadoc. Siquidem dum in Scriptura, et Prophetiis de pluribus sermo est, subinde aliqua dicuntur, quae singulis, aliqua vero, quae uni tantum conveniunt, ut inter alia liquet ex iis quae lib. Gen. cap. III de diabolo et serpente enarrantur. Vide etiam ea quae in lib. II Reg. cap. VII quaest. unica dicuntur, praesertim circa finem.

CAPUT III.

Samuel iterato vocatus a Domino, mala domui Heli imminuentia inaudit, quae mox adjuratus ab Heli, eidem candide refert; et deinde toti populo israelitico prophetiis suis innotescit.

QUESTIO PRIMA. — AN LECTIO NOSTRA VULGATA SIT GENUINA CIRCA ID QUOD HABETUR DE EXTINCTIONE LUCERNAE DEI.

Nota quod, juxta Tirinum aliosque insignes interpretes, hic, *ŷ. 3, lucerna Dei* idem sit quod candelabrum septiceps, de quo agitur Exod. XXV, 31. In eo enim erant septem lucernae, et istae, ut patet Exod. XXVII, 20, ardebant semper, id est die ac nocte, sed non omnes: nam septem per noctem ardebant, per diem autem quatuor, ut vult Abulensis hoc loco: aut potius mane quatuor extinguebantur,

et tres reliquae manebant etiam per diem accensae, ut demonstrat Bonfrerius in cap. XXVII Exod.

ŷ. 2: Factum est ergo in die quadam, Heli jacebat in loco suo. Ita etiam hebraea, chaldaea, et graeca, itemque scriptores antiqui passim, ut Greg., Beda, Rabanus. Designatur autem per hoc Heli tanquam sacerdotem ministrantem, imo ut pontificem, in atrio, locoque propinquo, atque appendice tabernaculi, pernoctasse: quapropter merito deserta est lectio illa quae pro loco habebat lectulo. *Et oculi ejus caligaverant, nec poterat videre. ŷ. 3: Lucerna Dei antequam extingueretur, Samuel dormiebat in templo Domini.*

R. Et dico: Sic distinguenda sunt haec Scripturae verba, ut novus sensus inchoetur ab illis dictionibus: *Lucerna Dei*, etc., quemadmodum nunc distinguunt Biblia Sixtina; nempe ut hic sit ordo verborum: *Heli jacebat in loco suo, et oculi ejus caligaverant, nec poterat videre*: ac deinde sequatur nova sententia: *Lucerna Dei antequam extingueretur, Samuel dormiebat*. Sensus igitur est: lucerna nocturna in candelabro septicipiti, nondum erat, quoad aliqua luminaria, extincta; adeoque adhuc nox erat, quando dormientem Samuelem Dominus vocavit.

Porro Abulensis, q. 1 in hoc cap. ita legit: *Oculi Heli caligaverant, et non poterat videre lucernam Dei antequam extingueretur*. Et sic pariter legit Rabanus, Angelomus et alii, quasi sensus foret: Heli cunctiens videre non poterat de nocte, sive etiam in aurora, cum adhuc lucernae omnes arderent; sed videre poterat clara die, cum lucernae aliquaessent extinctae; vel potius: Non poterat videre lucernam ardentem, eo quod oculi ejus adeo essent infirmi, ut aspectum lucernae ardentis non posset sustinere. Hinc

Observa ulterius quod pridem legeretur in accusativo *lucernam*, prout patet ex Lyrano, qui suo tempore querebatur translationem nostram eatenus esse corruptam; item ex Abulensi, qui in accusativo pariter legens, contendit eam non esse corruptam, sed tantum vult quod ante vocem *lucerna* removenda sint duo puncta, et punctum ponendum ante vocem *Samuel*, hoc modo: *Nec poterat videre lucernam Dei antequam extingueretur. Samuel autem dormiebat, etc.*

Nihilominus legendum esse in nominativo, et interpunctionem adhibendam post verba, *videre non poterat*: et sublata particula *autem*, quae olim redundabat post nomen *Samuel*, novam constructionem inchoandam esse ab illis verbis: *Lucerna Dei*, etc., nedum patet ex Bibliis Romanis, in quibus vera lectio restituta est; sed etiam id omnino evidens est ex versione Aquilae, et Symmachii, ac textu hebraeo, in quibus legitur hoc modo: *Heli... non poterat videre. Et lucerna Dei antequam extingueretur, et Samuel dormiens, etc.* Similiter habet versio graeca LXX Interp. Item Paraphrasis chaldaica habet: *Et lucerna domus sanctuarii nec extinguebatur.*

Optime igitur in Vulgata nostra ita lectio restituta est, ut verba illa: *Lucerna Dei antequam extingueretur*,

non referantur ad Heli quasi sensus foret, quod Heli non posset videre antequam lucerna Dei extingueretur; sed ad Samuelem, et sensus sit quod lucerna Dei nondum esset extincta quando Dominus vocavit Samuelem; uti supra dictum est.

QUESTIO II. — AN EX *ŷ. 14* HUIUS CAP. SEQUATUR HELI NON OBTINUISSE DELICTI VENIAM, SED FINALITER ESSE DAMNATUM.

Postquam Dominus Samueli revelasset se completurum omnia supplicia quae domui Heli, ob ejus filiorumque peccata, cap. praeced. se inflicturum praedixerat, addit

ŷ. 14: Idcirco juravi domui Heli, quod non expietur iniquitas domus ejus victimis et muneribus usque in aeternum. Hinc elucet, ait Estius, quam grave peccatum sit omissio correptionis debitae. Ex praesenti tamen Scripturae loco non sequitur quod Heli nunquam peccati sui a Deo remissionem acceperit; nam si hoc sequeretur, pariter inde concludendum foret quod tota domus ejus, id est familia, seu omnes posterij ejus damnati essent: quod tamen admitti non potest, ut ex statim dicendis patebit. Sensus igitur est: Supplicia, quae domui Heli, ob ejus filiorumque peccata, praedixi et intentavi, nullis victimis revocabuntur, sed certo posteris ejus obvenient.

Accipitur ergo hic *iniquitas* pro poena iniquitatis, puta quod posterij ejus non pervenirent ad aetatem senilem; quod dignitate pontificia exuendi essent, quod ex tantis opibus ad eam indigentiam devolvendi essent, ut aemulis suis mendicatio supplicaturi essent pro buccella panis. Similes enim poenae constanti et irrevocabili Dei decreto, hic dicuntur in aeternum adhaerere posteris Heli, nec ullis muneribus aut victimis avertendae. Usque adeo displicet Deo sacrorum contemptus, maxime in sacerdotibus, inquit Tirinus.

Ceterum non tantum ex posteris Heli multi fuerunt, qui salvati videntur, ut Achias, Achimelech (hic quia esurientem Davidem paverat, Saülis jussu trucidatus, a S. Bachiario, tom. 1 Bibliotheca Patrum, et a Ven. Beda in martyrum Catalogo relatus est) et Abiathar; sed et ipse etiam Heli per veram poenitentiam et castigationes temporales verisimilius aeternam poenam evasit, et salutem consecutus est.

Prob. I. Quia cum Samuel ei visionem divinamque sententiam indicaret, submittebat se castigationi divinae, cum humilitate et modestia respondit *ŷ. 18: Dominus est: quod bonum est in oculis suis, faciat*. Et postea magis reperitur pro arca Dei sollicitus fuisse quam pro filiis: *Erat enim*, ut dicitur cap. IV, 13, *cor ejus pavens pro arca Dei*. Atqui haec omnia videntur optima poenitentiae indicia; ergo, etc.

Prob. II. Audita filiorum morte, non legitur fuisse commotus, sed cum audisset captam arcam Dei, cecidit de sella retrorsum, mortemque appetiit. Atqui inde rursus colligitur bonum senem nihil habuisse pietate ac religione charius; ergo. Unde ob haec et alia saluti ipsius subscribunt Theodoretus, Dionys. Carthus., Abulensis, et alii interpretes.

Obj. I. Non videtur Heli habuisse tempus poenitendi, quia *fractis cervicibus mortuus est*; ut dicitur cap. IV, 18.

R. Neg. assumpt. Quia praeterquam quod mansuetissima ejus responsio, ad revelationem Samuelis data, manifestissimum fuerit poenitentiae signum, inter istam revelationem et mortem Heli intercessit totum tempus, quo *ŷ. 19* et seq. dicitur crevisse Samuel, et universo Israeli innotuisse tanquam propheta: ac denique post haec accidit duplex Philistinorum pugna, adeoque poenitendi tempus habuit sufficientissimum.

Inst. Heli non tantum post severam reprehensionem, cap. praeced. sibi a viro Dei factam, sed etiam post auditam revelationem Samuelis, videtur neglexisse castigare filios suos. Atqui hoc negligendo graviter peccavit; ergo peccatis suis immortalis est.

R. Quamvis ab initio peccaverit nimia lenitate et indulgentia erga filios, tamen postea excusandus videtur; eo quod nimirum praesentem senio non posset eos adeo severe corripere, praesertim cum illi jam essent viri, et patris senis jussa dictaque contemnerent.

Obj. II. S. P. Aug., lib. XVII. de Civ. Dei, cap. 4, docet Heli reprobatum eodem modo quo Saül. Ita A Lapide. Atqui Saül impius suicida in aeternum periiit; ergo et Heli.

R. quod Aug. utrumque simul quidem reprobatum asserat; sed tamen non addit *eodem modo*. Et quamvis adderet, tantum vellet, Heli reprobatum, id est reiectum a pontificatu, et Saulem a regno, utrumque scilicet in suis posteris. Nam quod S. Doctor loco citato tantum agat de reprobatione a regno terreno, patet ex textu, qui ita sonat: *David, Saule reprobato, regnum primum obtinuit... et Heli sacerdote reprobato, substitutus est in Dei ministerium Samuel*.

Obj. III. Quod Heli damnatus sit affirmat S. Gregor. parte 2 Curæ pastoralis, cap. 6: *Quia, inquit, falsa pietate superatus ferire delinquentes filios noluit, apud districtum Judicem, semetipsum cum filiis crudeli damnatione percussit; hinc namque divina voce ei dicitur (supra, cap. XXIX): HONORASTI FILIOS TUOS MAGIS QUAM ME*. Simili fere modo loquuntur alij Patres, inter quos afferuntur S. Chrysost., hom. 59 in Gen. et S. Hieron. lib. I cont. Jovinianum.

R. quod juxta S. Gregor. se cum filiis damnatione crudeli percussit, id est damnabiliter seu graviter juxta ipsum peccaverit: nam causalis, quam subjungit, non plus importat; siquidem ex eo quod divina vox eum graviter arguerit seu reprehenderit, nequam sequitur quod in aeternum perierit.

Ad auctoritatem autem SS. Chrysost. et Hieron. dico, quod illi locis citatis nihil aliud velint quam quod Heli propter peccata sua, tum filiorum, ad poenam et mortem temporalem a Deo condemnatus fuerit. Etenim verba S. Chrysost. sunt haec: *Oro ut praebamus manum filiis nostris, ut ne etiam pro his, quae illi peccarunt, poenas susceperimus. An nescitis quid seni Heli acciderit, cum non debite emendaret filiorum delicta? Quemadmodum enim medicus, si*